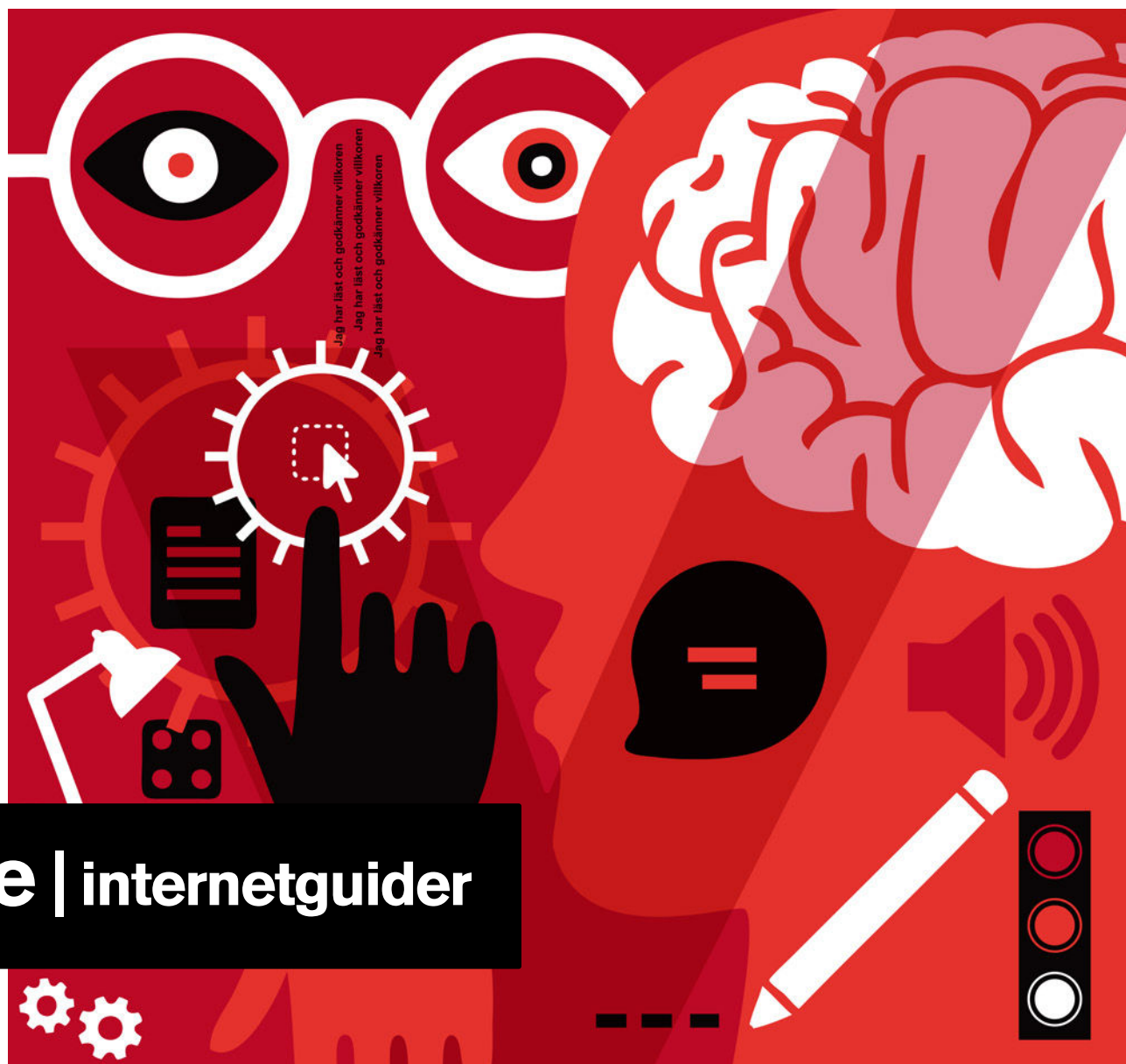

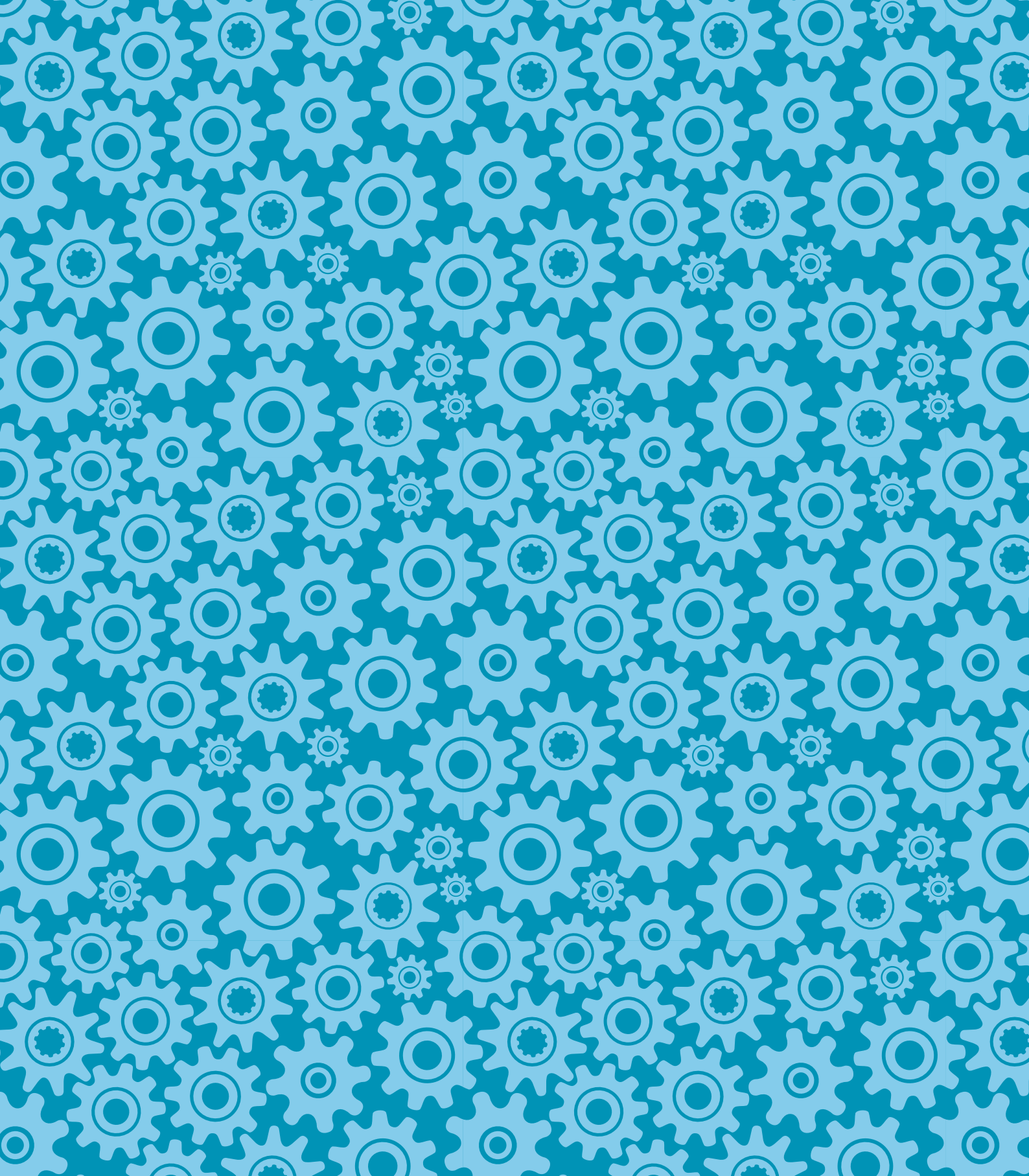
.se

Johanna Lundeberg

Användarvillkoren som ingen läser

– så använder företagen din information

Johanna Lundeberg

Användarvillkoren som ingen läser

– så använder företagen din information

Användarvillkoren som ingen läser

.SE:s Internetguide, nr 35

Version 1.0 2015

Johanna Lundeberg

Texten skyddas enligt lag om upphovsrätt och tillhandahålls med licensen Creative Commons Erkännande 2.5 Sverige vars licensvillkor återfinns på creativecommons.org, för närvarande på sidan creativecommons.org/licenses/by/2.5/se/legalcode.

Illustrationerna skyddas enligt lag om upphovsrätt och tillhandahålls med licensen Creative Commons Erkännande-Icke-Kommersiell-IngaBearbetningar 2.5 Sverige vars licensvillkor återfinns på creativecommons.org, för närvarande på sidan creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.5/se/legalcode.

Vid bearbetning av verket ska .SE:s logotyper och .SE:s grafiska element avlägsnas från den bearbetade versionen. De skyddas enligt lag och omfattas inte av Creative Commons-licensen enligt ovan.

.SE klimatkompenserar för sina koldioxidutsläpp och stödjer klimatinitiativet ZeroMission. Se www.zeromission.se för mer information om ZeroMission.

Författare: Johanna Lundeberg

Redaktör: Hasse Nilsson

Projektleddare: Jessica Bäck

Formgivning: Bedow

Omslagsillustration: Camilla Atterby

Första upplagan, första tryckningen.

Tack till: Daniel Westman, Christina Ramberg, Ingela Alverfors, Erik Mattsson, Christina Wainikka, Kristina Lundeberg och Marcus Nilsson.

ISBN: 978-91-87437-19-9

.SE (Stiftelsen för internetinfrastruktur) ansvarar för internets svenska toppdomän. .SE är en oberoende allmännyttig organisation som verkar för en positiv utveckling av internet i Sverige.

Alla .SE:s Internetguider

Du hittar alla .SE:s utgivna Internetguider på www.iis.se/guider. Du kan beställa en prenumeration på nytgivna guider genom att skicka namn och adress till publikationer@iis.se.

Organisationsnummer: 802405-0190

Besöksadress: Ringvägen 100 A, 9 tr, Stockholm

Brevledes på .SE Box 7399, 103 91 Stockholm

Telefon: +46 8 452 35 00. Fax: +46 8 452 35 02

E-post: info@iis.se www.iis.se

.se

Innehåll

FÖRORD	5
INLEDNING	7
Var uppmärksam – inte orolig	8
COOKIES	II
Företagen använder spåren du lämnar	II
ETT KLICK ERSÄTTER NAMNTECKNINGEN – ÄR AVTALET BINDANDE?	13
Därför vill företagen åt din information	14
PERSONUPPGIFTSLAGEN	17
UPPHOVSRÄTT OCH ANVÄNDNING AV DITT MATERIAL	19
Olika sorters användaravtal	19
Installation av program, tillägg och appar	21
Diagnostik- och användningsdata	21
Platsdata	21
MOLNTJÄNSTER	23
E-HANDEL	25
E-handel utanför Sverige	26
Marknadsundersökningar, tävlingar och provpaket	27
Skillnader mellan EU och icke-EU	28
SOCIALA MEDIER – DISKUSSIONSFORUM	33
Sociala nätverk – Facebook, Twitter med flera	34
DETTA GODKÄNNER DU NÄR DU INSTALLERAR EN APP	35
Exempel på hur en app använder din information	36
Lär dig mer om olika sajters och appar villkor	37
Google	38
Youtube	38
Twitter	38
Facebook	38
Skype	39
Instagram	39
Dropbox	39
iCloud	39

Innehåll forts.

EXEMPEL FRÅN SAMHÄLLET	41
Skolan.....	41
Källskydd och känslig information.....	43
Bank-ID och e-legitimation.....	44
Via mobilen.....	46
Spelbolag.....	46
FACEBOOK.....	49
Du bidrar till forskningen på Facebook.....	50
Applikationer via Facebook.....	50
Tester på Facebook.....	52
Facebookinloggning.....	53
Oklar information.....	54
OM DU VILL TA BORT DIN INFORMATION.....	55
KÄLLOR.....	57
Användarvillkor	57
LÄNKAR.....	59
Användarvillkor.....	59
Personuppgiftslagen.....	59
Dataskydd.....	59
Dataskyddsförordningen.....	59
E-handel och molntjänster.....	59
Marknadsföring.....	59
Artiklar.....	59

Förord

En stor del av både arbete och tidsfördriv sker via våra datorer, surfplattor eller mobiltelefoner. Vi använder inte längre datorn enbart som ett skriv- och arbetsredskap. Vi spelar spel och genom sociala medier kommunicerar vi både med bekanta och med människor som delar samma intressen som vi själva. Våra telefoner har utvecklats till små datorer där vi både kan spela avancerade spel, arbeta och surfa.

Tekniken utvecklas och gör det också lättare att få tillgång till olika program – både för nytta och för nöje. Många program och spel är gratis och går att ladda ned direkt från nätet eller genom telefonens butik. Det enda du behöver göra är att godkänna slutanvändaravtalet, eller EULA (end-user license agreement) som är den globala benämningen. När du gör det godkänner du också att företaget som ligger bakom programmet, appen eller tjänsten får tillgång till olika typer av information.

Vilken information det handlar om varierar, och alla företag och organisationer nyttjar den inte för egen vinning. I den

här skriften vill jag guida dig genom olika typer av användaravtal och ge exempel på vad som kan stå i dem. Innan du godkänner ett användaravtal ska du vara medveten om vad du godkänner, vilken typ av information du delar med dig av samt vad det innebär. Vi tar upp hur du påverkas när du använder såväl en vanlig dator som en smartphone eller surfplatta, som ju båda också fungerar som minidatorer.

Det är inte säkert att alla företag och organisationer verkligen använder informationen på det sätt som vi beskriver – men vi visar olika exempel på att de kan göra det eftersom du faktiskt har gett dem tillåtelse till det. Ett problem är också att du genom otydliga avtal aldrig exakt kan veta hur informationen om dig används och av vem. Som enskild privatperson kan du sällan göra något för att förändra de elektroniska standardiserade villkoren men vi tillsammans kan sätta press på företag att agera utifrån oss användares intressen.

Användarvillkoren är ofta alldeles för långa och krångliga för att någon ska vilja eller orka läsa igenom dem, men det är därför viktigt att du förstår vad det egentligen är du godkänner. Dina digitala rättigheter regleras delvis av dem, och det är du som ska ha kontrollen över vilken information du delar med dig av och som andra kan använda. Inte företagen.

Johanna Lundeberg, Stockholm, november 2014

OI

Inledning

En av de största lögnerna som cirkulerar på internet är antagligen frasen "Jag har läst och godkänner användarvillkoren". För, ärligt talat, hur ofta brukar du egentligen läsa igenom villkoren innan du godkänner ett elektroniskt avtal som ger dig tillgång till program, spel och applikationer i telefonen, surfplattan eller datorn eller när du handlar i någon nätbutik? Om du ens kikar på det läser du det antagligen inte så noga. Även om det finns undantag med kortare avtal och enklare språk så innehåller många avtal ofta juridiskt språk. De är svåra att förstå och avtalet är långt, ofta motsvarande flera A4-sidor med text. Det känns ungefär lika spännande som när du skriver på ett avtal i en butik och villkoren är så många och står skrivna i så liten stil att du inte ens bryr dig om att försöka läsa och förstå dem. I stället litar du på att organisationen är slyst och inte har lagt in något tvivelaktigt i sina villkor. Antagligen tänker du att det

är säkert att godkänna villkoren eftersom så många andra redan har gjort det när de har laddat hem programmet eller appen. Men om det handlade om till exempel ett anställningsavtal eller ett banklån skulle du då skriva på pappret utan att först läsa vad du förband dig till?

Dessutom finns det bara en knapp för att komma vidare i din iver att få tillgång till programmet. Vi ser aldrig alternativa knappar där det står "Jag har inte läst avtalet men godkänner det ändå" eller "Jag godkänner allt utom följande formuleringar" och möjlighet att själv specificera vad som inte känns okej. Inte ens det mer vågade (och mest sanningsenliga) alternativet "Jag har inte läst användarvillkoren men jag godkänner ändå" finns som alternativ. I stället har du två val: antingen låter du bli att godkänna, och då kan du inte använda produkten, eller också godkänna och då chansa på att avtalet är okej såvida du inte vill vika en god stund åt att gå igenom det. ►

► Mycket av det du godkänner säger sig självt att du måste tillåta för att kunna använda tjänsten. Du skulle inte kunna nät-handla om vi inte lämnade ut namn, adress och e-post. Om du inte tillät ett bildpubliceringsprogram att dela dina bilder skulle ingen kunna se dem – och det är ju just det som är meningen med programmet. Och om du inte vill att ett community ska kunna publicera det du skriver kan du inte delta där på ett konstruktivt sätt. Då faller hela idén och du kan lika gärna skriva ner dina tankar i en traditionell dagbok som ingen läser eller publicerar vidare. På samma sätt måste du ge en nätdejtingsajt tillåtelse att publicera bilder och information på dig om du väljer att bli medlem – huvudsyftet med att finnas registrerad där torde vara att marknadsföra sig själv med bild och information inför andra som är på jakt efter kärleken.

Så visst är viss information om oss själva, våra texter och våra bilder relevant för företaget att spara och använda. Det anmärkningsvärda är snarare varför ett företag behöver så mycket information om dig för att kunna leverera sin tjänst – om det nu inte vore för att man vill kunna använda den på annat sätt.

Många skulle säkert säga att det inte spelar någon roll: Har man inget att dölja

gör det inget om man delar med sig av information om sig själv – det är kanske ändå ingen hemlighet att du gillar hästar och har två barn. Och ofta gör det inget. Men utvecklingen av program och funktioner på internet har gått snabbt – tänk bara på den korta tidsperiod som de smarta telefonerna har funnits – och även om företagen i dag inte använder information som du godkänner att de kan ta del av så vet du inte hur det kommer att se ut om några år. Genom att du redan nu godkänner sådana möjligheter behöver företagen i ett senare skede inte be om ditt tillstånd.

Därför ska du tänka på lång sikt: Är du säker på att du vill att företagen ska ha information om dig och dina närstående även om fem år? Och vill du att de ska veta vilka vänner du interagerar med i sociala medier och vad ni skriver till varandra?

Grundregeln är att du ska tänka efter först. Det är du som ska styra vilken information som du vill lämna ut. Inte tvärtom.

Var uppmärksam – inte orolig

Internet är bra. Den digitala världen har gjort det lätt att dela med sig och ta del av olika sorters material. Många appar, molntjänster och program förenklar din

tillvaro. Rätt använda, och med hjälp av sunt förnuft, är många av de tjänster och produkter som vi nämner i den här guiden till stor hjälp i vårt dagliga liv, både i arbetet och för vårt höga nöjes skull.

Att vara uppmärksam på slutanvändaravtal innebär alltså inte att du måste stänga din internetanslutning och aldrig installera program eller delta i forumdiskussioner på nätet. Du kan fortsätta att spela spel i telefonen och du kan näthandla. Men du ska vara uppmärksam på vad avtalen innebär så att du kan välja bort de program eller appar som du inte känner dig bekväm med. På samma sätt som du inte tecknar ett avtal med en mobiloperatör eller en elleverantör utan att veta vad du förbinder dig till ska du också känna till vad olika tjänster på nätet innebär – både för dig och för dem som du interagerar med. ●

02

Cookies

När du besöker en sajt får du ofta information om att den vill sätta cookies eller kakor på din telefon eller dator. En cookie är en liten textfil som kan användas för att identifiera din utrustning när du besöker en sajt flera gånger. Tekniken kan användas för att samla in information om dig och dina surfvanor. Om du har gjort vissa val på en sajt, till exempel på en kommuns hemsida angett att du är turist och alltså vill slussas direkt till kommunens turistinformation hellre än till näringslivs- eller invånarinformation, kommer den informationen att lagras i en cookie. Nästa gång du besöker sajten kommer du inte behöva göra samma val utan kommer direkt till den information som cookien vet att du efterfrågar. En cookie kan också lagra lösenord så att du slipper ange det nästa gång du besöker hemsidan. Den kan även användas för att styra vilken reklam som ska visas på sidan du besöker.

Du måste ofta godkänna att sidan använder cookies, och information om det finns ofta i sidans användarvillkor. Cookien kan också lagra information om hur du surfar på sidan men du ger den inte tillgång till information om till exempel dina vänner. Genom att godkänna att hemsidan använder cookies får du företagets tillåtelse att surfa på sidan. Till skillnad mot ett slutanvändaravtal kan du alltid tömma din webbläsare på cookies och därmed radera informationen om dig själv.

Företagen använder spåren du lämnar

Har du någon gång förundrats över hur du på Facebook får annonser som baserar sig antingen på dina tidigare besök på andra sajter eller på information som du själv har angivit i din profilinformation? Annonser från sajter du just har surfat till – till exempel böcker du just sökt efter hos en nätbokhandel – styrs av cookies, alltså information som lagras i din dator fram till dess att du raderar den. Om du vill undvika den typen av information om dig samlas in ska du inte ha Facebook öppet när du surfar på andra sajter och sedan vara noga med att radera alla cookies när du har surfat klart. Samma sak händer på Hotmail och flera andra webbsajter. ►

Tips!

Testa själv

Sök på nätet efter en specifik produkt, till exempel på någon stor e-handelssajt som Amazon, Zalando eller Bokus. Om du sedan studerar annonserna i ditt flöde kommer du att upptäcka att du från samma sajt de närmsta dagarna kommer att få produkterbjudanden eller liknande förslag baserade på ditt sökresultat. Annonserna dyker upp på de sajter där annonsutrymmet är kopplat till dina tidigare sökningar.

Gå in på Facebook och skriv en statusuppdatering som innehåller ett specifikt ord, till exempel ett klädmärke eller ett resmål. Ofta räcker det att göra det en gång för att du sedan ska få se annonser från företag som tillhandahåller det du eventuellt letar efter.

► Den information som du anger i din egen presentation på Facebook styr också vad som visas i annonserna. Du som har kryssat i relationsstatus singel, alternativt inte valt alls, får troligtvis ofta se annonser från dejtingsajtarsajter i flödet. Du som i stället kryssar i förlovad ska inte bli alltför förvånad om det plötsligt dyker upp annonser om brudklänningar i ditt flöde. Valet av annons styrs också av om du har angett att du är man eller kvinna. Även det du skriver i din statusrad påverkar annonseringen. Om du skriver att

du just har bokat en resa till Turkiet är det högst troligt att ditt annonsflöde plötsligt börjar ge förslag på hotell i Turkiet.

Det är upp till dig att avgöra om det är en service från företaget att anpassa reklamerna och visa något som du kanske är intresserad av eller om det känns integritetskränkande. I många tjänster går det dock att stänga av den intressebaserade annonseringen. Om du gör det får du ändå lika många annonser, men de är inte anpassade efter dig och dina intressen. ●

03

Ett klick ersätter namnteckningen – är avtalet bindande?

Tänk vilka tekniska möjligheter som finns. Det är inte länge sedan alla svenskar lämnade in deklarationen på papper. I dag kan du välja om du vill deklarera på papper eller elektroniskt. Du som deklarerar över internet eller via sms skriver inte under deklarationen med din namnteckning. I stället sätter du en elektronisk signatur på dokumentet. Det har samma juridiska bindning som ifall du hade deklarerat på papper och skrivit under med en penna. Samma sak är det med elektroniska användaravtal även om deklarationen rent säkerhetsmässigt kräver att du har någon form av e-legitimation.

Oavsett om du tecknar ett avtal genom att skriva din namnteckning på ett papper eller om du kryssar i en ruta på nätet så är avtalen alltså lika bindande. Att kryssa i en ruta eller klicka på en knapp där det står ”jag accepterar” är juridiskt sett samma sak som om du hade skrivit på ett papper.

– Villkoren på nätet är samma sak som villkor på papper. Det kan vara samma villkor fast i digital form, säger Christina Ramberg, professor i civilrätt och författare till ett flertal böcker inom ämnet, bland annat Elektronisk handel och avtalsrätt.

Men eftersom nästan ingen orkar läsa detaljerade villkor menar hon att det viktigaste att kontrollera i ett avtal är hur lång tid man binder sig för.

– Kolla om det finns något i avtalsvillkoren som handlar om avtalstid, för på nätet är väldigt mycket av prenumerationskaraktär och det bör man spana efter. Handlar det om en engångskostnad? Eller har jag plötsligt blivit prenumerant på en vara eller tjänst för en lång tid?

Dock kan vissa webbsidor vara så lurigt designade att människor automatiskt bekräftar att de har läst villkoren, till exempel genom att inte behöva kryssa i en ruta utan bara klicka på ”beställ”. Det är inte tillåtet att orsaka den typen av misstag genom att ha en icke-pedagogisk design på webbsidan. Vid tvister om en konsument är bunden till ett avtal som slutits på internet och om vad konsumenten är bunden till för villkor är frågan: Var villkoret överraskande eller kunde konsumenten förvänta sig att plötsligt bli debiterad för till exempel ett högt pris eller en långvarig prenumeration? Om domsto- ▶

- len bedömer att villkoret var överraskande är chansen större att konsumenten inte anses bunden av det. Bedömningar görs från fall till fall. I vanliga fall fortsätter dock övriga delar av avtalet att gälla.

En anledning till att det är svårt att ändra eller förenkla regelverket är att det måste fungera inte bara för att komma åt oseriösa företag utan också för att seriösa företag med schysta villkor ska kunna vara verksamma på nätet.

Därför vill företagen åt din information

Det finns inga gratisluncher. Uttrycket stämmer så väl in även på de gratisprodukter som du hittar på nätet och till din telefon. Företagen ger dig inte tillgång till roliga spel, sociala nätverk eller smarta program för att vara snälla. Antingen vill de att du efter en fri testperiod köper betalversionen, som kanske är reklamfri eller erbjuder fler funktioner, eller också vill de att du betalar tillbaka på annat sätt. Genom att skapa ett mervärde för dig vill de antingen ha dig som en trogen och lojal kund eller kunna använda den information som du via användaravtalet godkänner att de får tillgång till. Ofta både och.

När ett spel, en app eller ett program inte kostar pengar att använda måste du betala på något annat sätt. Det gör du genom att

delar med dig av information om dig själv som företaget senare kan använda. Men det är inte så enkelt som att säga att du antingen betalar med pengar eller lämnar ut information. Många spel som du laddar hem till telefonen finns både som gratis- och betalversion. Skillnaden är att gratisversionen sällan kommer åt alla funktioner, som till exempel statistik och topplistor, samt att du får ta del av reklam. Spelet behöver dock tillgång till samma information om dig oavsett om du väljer gratis- eller betalversionen. Det går således inte att köpa sig fri från annat än synlig reklam.

Det finns flera skäl för företagen att få ta del av din information:

- Hålla dig uppdaterad om företags produkter.
- Förbättra företags tjänster och produkter.
- Marknadsföra företags produkter och tjänster.
- Samla information om dig för att kunna erbjuda riktad annonsering.

Genom att samla in och behandla information om hur du använder olika produkter, program eller appar kan tillverkare och leverantörer kontinuerligt förbättra sina tjänster och programvaror. Information från dig kan hjälpa till att exempelvis

Tips!

Din information genomsöks

Företag som tillhandahåller e-post eller molntjänster, det vill säga lagringsutrymmen för dina filer på nätet, kan rent tekniskt söka igenom dina filer, till exempel för att utifrån filernas innehåll kunna anpassa sin reklam till just dina intressen. Detta förstås under förutsättning att det regleras i det användaravtal som du har godkänt. Hotmail, levererat av MSN, skriver emellertid i sin sekretesspolicy att man inte använder information på det viset: "Vi använder inte det du säger i e-post, chat, videosamtal eller röstmeddelanden för att rikta reklam till dig. Vi använder inte dina dokument, foton eller andra personliga filer för att rikta reklam till dig."

I molntjänsten Dropbox policy står det emellertid att funktionerna "kan ge vårt system tillgång till att lagra och skanna dina sidor. Du ger oss tillstånd att göra dessa saker, och detta tillstånd sträcker sig till betrodda tredje parter som vi samarbetar med."

analysera prestandaproblem med trådlöst eller mobilt nätverk, som styrkan hos en mobilsignal på en viss plats. Informationen ligger också till grund när företagen analy-

serar sina kunders beteenden, något som kan hjälpa dem att utveckla sina produkter och tjänster och därmed sälja mer. Den här typen av information samlas emellertid in utan att kunna identifiera dig personligen.

Men företagen använder också information om dig för att kunna hålla dig uppdaterad om deras senaste produktlan-seringar, programvaruuppdateringar samt kommande aktiviteter, alltså för att kunna marknadsföra sina varor. Detta går ofta att välja bort, om inte annat genom att avpre-numerera på företagets nyhetsbrev.

För ett företag som vill öka sin marknadsandel är informationen om dig värdefull eftersom den hjälper dem att kartlägga sina kunder. Därmed kan de skraddarsy sin reklam så att du ska vilja köpa fler program eller tjänster. Genom att veta vilka val deras kunder gör och vilka intressen de har kan företaget optimera sin försäljning och därmed sin vinst.

Ytterligare ett skäl för företaget att spara dina personuppgifter är att eftersom du har godkänt ett användaravtal behöver du kunna få information om avtalet eller en policy ändras, åtminstone om användaravtalet ger dig rätt att få meddelande om detta. Den informationen är viktig för dig att få ta del av och därför kan du inte välja bort den typen av kontakt med företaget. ●

04

Personuppgiftslagen

Personuppgiftslagen, PUL, är till för att skydda dig mot att din personliga integritet kränks när dina personuppgifter behandlas, det vill säga samlas in, registreras, lagras och används. Personuppgiftslagen bygger på EU:s dataskyddsdirektiv, och liknande personuppgiftslagar finns även i övriga EU-länder. Reglerna försöker i stor utsträckning att motverka att uppgifter om dig samlas in bara för att de är bra att ha och sedan sparas för att långt senare användas för något helt annat syfte. Personuppgifter som avslöjar ras eller etniskt ursprung, politiska åsikter, religiös övertygelse eller medlemskap i fackförening får inte lagras. Det är också förbjudet att behandla personuppgifter som rör hälsa eller sexualliv. Lagen gäller för behandling av personuppgifter i hela samhället. Här koncentrerar vi oss på vad som gäller för behandling av personuppgifter när du godkänner ett användaravtal. ►

*Tips!***Bra sajt om dataskydd**

På sajten dataskydd.net hittar du fortlöpande nyheter om utvecklingen av och kring dataskydd inom EU och i Sverige. Där hittar du även information om utredningar i ämnet, både svenska och internationella. På webbplatsen finns även en förträfflig länksamling som pekar på bland annat informations-sajter som drivs av EU-kommissionen. [Dataskydd.net](https://dataskydd.net) drivs av bland andra den före detta Europaparlamentsledamoten Amelia Andersdotter.

► I personuppgiftslagen står det bland annat att personuppgifter måste behandlas korrekt och bara får behandlas för särskilda, uttryckligt angivna och berättigade ändamål. Informationen som samlas in måste vara relevant i förhållandet till syftet med behandlingen. Företaget får inte heller behandla fler personuppgifter än vad som är nödvändigt. Uppgifterna får inte bevaras längre än vad som är nödvändigt. Detta innebär att användarvillkoren måste vara mycket tydliga med hur dina uppgifter ska användas. Annars har företaget inte rätt att behandla dem.

För att ett företag ska få behandla dina personuppgifter måste du först lämna ditt samtycke, till exempel genom att godkänna ett användaravtal. Du har rätt att en gång om året ansöka om ett registerutdrag från företaget. Där ser du om du är registrerad och vilka uppgifter som finns om dig. Du kan också se varifrån uppgifterna är hämtade, ändamålen med behandlingen och till vilka mottagare eller kategorier av mottagare som uppgifterna lämnas ut. Om uppgifterna om dig är felaktiga kan du begära att företaget rättar dem.

Du har alltid rätt att begära att ett företag inte använder dina personuppgifter för direkt marknadsföring. Det finns inget nationellt register utan du kontaktar skrift-

ligt respektive företag. Men om du begär att dina uppgifter inte ska användas för direkt marknadsföring kan detta naturligtvis innebära att du inte får använda tjänsten. Ett sätt för dig att betala för dig är ju just att lämna information om dig själv. ●

Viktigt!

EU-regler och PUL

Så länge europeiska dataskyddsregler gäller är du skyddad av personuppgiftslagen, och risken för otydliga villkor ligger rent rättsligt på företaget. Men nätet är globalt och vilket lands lag som gäller är därför inte alltid tydligt. Facebook och Google är exempel på företag som själva menar att deras tjänster inte styrs av europeiska regler om personuppgiftsbehandling. Det menar dock de europeiska datainspektionerna som driver olika ärenden mot företagen.

05

Upphovsrätt och användning av ditt material

När du skapar något, till exempel text, bild eller musik har du upphovsrätten till ditt material. Men innan du laddar upp dina verk på nätet bör du kika på vad det står i användarvillkoren.

Ett exempel är Viktväktarna som reglerar rätten att använda sina medlemmars material i meningen "Om Användaren, självmant eller på uppmaning av Viktväktarna, skickar material (exempelvis recept eller meddelanden) till Viktväktarna eller till Webbplatsen (gemensamt "Inlägg") ger Användaren härmed Viktväktarna en royalty-fri, evig, oåterkallelig, överlåtbar, sublicensierbar, icke-exklusiv licens att använda och bearbeta sådana Inlägg med de begränsningar som framgår av Upphovsrättslagen".

Du har fortfarande upphovsrätten till det du har skapat men det står att Viktväktarna har rätt att använda det du laddar upp i all evighet. Amen. Som ett motargument kan man säga att du förstås inte i efterhand ska

kunna kräva ett företag på pengar för att de har använt material som du själv har valt att publicera – och det du lägger ut kan å andra sidan också vara bra reklam för dig. Men genom att publicera materialet tappar du själv också viss kontroll över det. Fundera därför både på vilket material som du vill släppa ifrån dig och om det är något du kommer att kunna stå för även i framtiden. Om du drömmer om att ge ut en receptbok kan det å ena sidan vara bra reklam för dig att publicera recept hos Viktväktarna men å andra sidan kan du med detta användaravtal aldrig kräva att de tar bort receptet om du senare inte skulle vilja sprida det på annat sätt än i din kokbok. Många andra företag, till exempel Facebook och Twitter, har dock licenser som upphör när du har tagit bort ditt material.

Olika sorters användaravtal

Om du använder datorer, smarta telefoner eller surfplattor så har du godkänt minst ett användaravtal. För att kunna använda din produkt behöver du nämligen först godkänna dess programvara. Nästan säkert har du också godkänt fler användaravtal, kanske när du har handlat böcker eller kläder över nätet, spelat Wordfeud eller Quizkampen på telefonen eller skaffat ►

- en e-postadress som till exempel Hotmail eller G-mail. Vi har här nedan delat in de olika typerna av avtal i fem kategorier.

Majoriteten av avtalen är långa och innehåller vad man kan tycka mycket onödig eller självklar information, allt för att företaget ska ha ryggen fri och inte riskera att bli stämde. Företagen verkar vilja friskriva sig från det mesta. Till exempel har Apple skrivit in i ett av sina användaravtal att resultaten från tjänsten Kartor kan skilja sig från de faktiska vägförhållandena och att deras tjänst inte tar hänsyn till väder- och trafikförhållanden. Läsaren uppmanas att vara uppmärksam på vägskyltar och att köra på ett säkert och ansvarsfullt sätt. Därutöver friskriver man sig också från störningar i programmet och mot att användaren kanske inte är nöjd utifrån sin förväntade upplevelse. Det gör avtalen onödigt långa och den information vi egentligen behöver försvinner lätt i mängden. Det finns dock exempel på företag, till exempel LinkedIn, Facebook och Wrapp, som vid sidan av sitt långa och fullständiga avtal har sammanfattat de viktigaste punkterna med några få meningar och i större stil. Det gör det lättare att hitta i avtalet och när du har hittat en punkt du vill läsa mer om kan du då läsa även det finstilta.

Tips!

Läsning av användaravtal

Det tar lång tid att läsa ett användaravtal. Om du ändå vill göra ett försök så titta främst på de kategorier som reglerar godkännande av dataanvändning och personuppgifter.

Tänkvärt aprilskämt

Den 1 april 2010 la den brittiska spelåterförsäljaren Gamestation in en ny mening i sina köpvillkor: att du som köpte en produkt även sålde din själ till djävulen. Tidningen Dagen rapporterar att 7 500 danskar, vilket motsvarar 88 procent av den dagens kunder, godkände villkoren. De som i stället kontaktade företaget och påtalade detta fick en hittelön på fem pund var. Gamestation har efteråt lovat att inte kräva in några själar men ändringen i villkoren var nog för många en tydlig vink om att inte godkänna vad som helst utan att först läsa vad det faktiskt står.

Installation av program, tillägg och appar

När du köper en telefon eller en surfplatta behöver du först godkänna tillverkarnas användarvillkor, annars kan du inte använda utrustningen. Där står det att du genom att använda programvaran också godkänner användaravtalet. Om du inte gör det ska du således inte använda produkten utan rekommenderas att i annat fall ångra ditt köp – vilket kan bli problematiskt när förpackningen är bruten och du kanske redan har skrivit på ett abonnemangsavtal. Det innebär alltså att du aldrig kan undvika användarvillkoren: antingen använder du produkten och godkänner de regler som företaget har satt upp eller också använder du inte produkten.

Oavsett om du köper ett program eller laddar hem en gratisversion måste du innan du använder det godkänna användarvillkoren för att kunna installera det på din dator. I avtalet brukar det till exempel stå att du varken får kopiera programmet, annat än en säkerhetskopia för eget bruk, eller modifiera dess källkod. Du får inte heller sälja programmet – det är inte meningen att du ska tjäna pengar på ett annat företags programvara. Så långt är det både schyst och självklart. Men det står också mycket annat i användarvillkoren, till exempel hur företaget vill använda in-

formation om var du befinner dig och hur du använder dess tjänster.

Diagnostik- och användningsdata

När du använder din nya telefon eller surfplatta kan du bland annat få frågan om du godkänner att företaget samlar in, lagrar och använder teknisk information om hur du använder produkten. Företagen menar att detta är för att underlätta programuppdatering och felsökning, alltså för att telefonen eller surfplattan ska bli bättre för dig. Detta går ofta att välja bort både direkt och senare. Du är alltså inte alltid tvungen att godkänna denna informationsinsamling för att använda telefonen.

Platsdata

När du aktiverar tjänsten platsdata eller gps-positionering i telefonen kan tillverkaren samla in information om var du är. Apple skriver till och med i användarvillkoren att de kan samla in din hastighet vid bilresor samt på vilka platser som du köper och öppnar program. Platsinformationen identifierar dig inte personligen men tillsammans med annan information skulle det vara möjligt att koppla ihop plats och person. Platsdatan går att välja bort även om vissa appar då inte kommer att fungera. ●

06 Molntjänster

Molntjänster innebär att en leverantör tillhandahåller exempelvis lagring och möjlighet att dela material med andra över internet. Det är en funktion som har blivit vanlig både bland företag och bland skolor. Genom att använda molntjänster behöver ditt företag ingen egen server och du själv behöver knappt en extern hårddisk för att ta backup på dina filer. Du och dina vänner eller kollegor behöver inte heller mejla tunga filer fram och tillbaka. I molnet är de tillgängliga för alla som har fått behörighet att nå dem, något som du som privatperson eller företagare kan styra. Det är således både praktiskt och smidigt att använda molntjänster.

Men det finns all anledning att studera användaravtalet innan du lägger över dina filer i molnet. Datainspektionen förklarar:

”Den som använder en molntjänst för lagring av personuppgifter, till exempel i ett löneregister, förlorar den faktiska kontrollen över de personuppgifter som lagras. Till detta kommer att molnleverantörer ofta

använder sig av standardavtal, det vill säga i förväg definierade användarvillkor, och anlitar underleverantörer. Det är därför viktigt att den som tänker använda en molntjänst i sin verksamhet är medveten om de krav som ställs enligt personuppgiftslagen.”

Molntjänster används både av enskilda personer och av företag eller myndigheter. Det är emellertid stor skillnad på om du som enskild användare nyttjar en tjänst, och därmed accepterar användarvillkoren för behandling av personuppgifter om dig själv, jämfört med om ett företag eller en myndighet använder tjänsten för att behandla personuppgifter om andra, till exempel anställda eller elever.

När du som privatperson nyttjar en molntjänst är det molntjänstleverantören som genom ert användaravtal ansvarar för behandlingen av personuppgifter. När ett företag eller en myndighet använder tjänsten är det organisationen som är personuppgiftsansvarig och därmed bestämmer hur och på ►

Varning!

Din information kan raderas

Du som använder molntjänster ska också vara medveten om att till exempel Dropbox i sina användarvillkor skriver att du har rätt att sluta använda tjänsten när du vill, men att de själva också har rätt att stänga av tjänsten när de vill. Om det nu skulle hända och du inte har backup någon annanstans så försvinner dina filer. Även Microsoft förbehåller sig rätten att avsluta konton även om de i sina villkor skriver att så länge innehållet inte bryter mot avtalet får användaren möjlighet att först hämta det. Detta gäller såvida kontot inte har varit inaktivt i över ett år eftersom det då avslutas per automatik och allt innehåll tas bort utan att du meddelas.

- vilket sätt personuppgifterna ska behandlas. Det är också organisationen som ansvarar för att personuppgiftslagen följs. Datainspektionen förklarar:

Företaget kan anlita ett personuppgiftsbiträde som utför den faktiska behandlingen av personuppgifter. Däremot kan personuppgiftsansvaret aldrig överlättas, och företaget är alltså alltid ansvarigt för behandlingen även om den utförs av till exempel en molntjänstleverantör. Det måste finnas ett skriftligt avtal mellan ar-

betsgivaren och personuppgiftsbiträdet. Där ska det stå att personuppgiftsbiträdet bara får behandla personuppgifter utifrån den personuppgiftsansvarigas instruktioner och att biträdet måste vidta lämpliga tekniska och organisatoriska åtgärder för att skydda uppgifterna. Det är alltså företaget eller myndigheten som bestämmer för vilka ändamål personuppgifterna ska behandlas samt ansvarar för att de anställda inte behandlar personuppgifter på ett otillåtet sätt. ●

07

E-handel

För att kunna köpa något i en nätbutik måste du godkänna de e-handelsvillkor som företaget har satt upp. Det kan handla om hur frakt och returer går till samt hur du ska betala för varan eller tjänsten du köper. Flera villkor måste således finnas och godkännas för att du ska kunna genomföra köpet. Därutöver behöver nätbutikerna din e-postadress och ibland även ditt telefonnummer för att kunna bekräfta din beställning, via e-post eller sms, samt även meddela dig om till exempel en vara är slut i lager eller om din leverans har blivit försenad. Så långt handlar det om kundservice men användarvillkoren kan sträcka sig längre än så.

De flesta nätbutiker anlitar andra företag för att hantera såväl fakturering som leverans av varor, och därför behöver även de företagen tillgång till dina kontaktuppgifter, bland annat för att kunna meddela dig när ditt paket finns att hämta. Många nätföretag lämnar inte dina uppgifter vi-

dare till andra företag men det finns undantag, till exempel klädförsäljaren Zalando uppger att de kan komma att dela uppgifter om dig med andra företag inom sin koncern. Adlibris som ingår i Bonnierkoncernen skriver i sina villkor att Bonnier äger "ett gemensamt register över koncernens kunder", vilket kan innebära att de redan har information om dina köp hos andra företag inom koncernen. Adlibris uppger också att "dina personuppgifter kan lämnas ut till samarbetspartners utanför Bonnierkoncernen".

De flesta nätbutiker, stora som små, använder också dina uppgifter för att marknadsföra sig själva och sina produkter. Antingen har du godkänt det i samband med att du har godkänt köp- och användarvillkoren eller också har du kryssat i den ruta där du godkänner att företaget skickar sitt nyhetsbrev till dig (rutan är ofta förkryssad). Informationen om dina köpvanor är värdefull. Ju mer man vet om ►

- dig, din familjesituation, dina vänner och dina intressen desto bättre kan man anpassa sin marknadsföring utifrån vad som kan intressera dig.

E-handel utanför Sverige

Oavsett om du handlar från ett företag baserat i Sverige eller i utlandet finns det några viktiga punkter att fundera på. Den största skillnaden mellan att handla från ett EU-land och ett land utanför EU är att det finns en liknande lagstiftning i hela EU för att skydda dig som konsument. Det finns ändå en del saker du bör vara extra uppmärksam på.

Utanför EU har du inte skydd av europeiska dataskyddslagar. Därför är det viktigt att du kontrollerar hur företaget hanterar dina personuppgifter.

– Det kan skilja sig väldigt mycket från företag till företag. Det vanligaste är att bolaget förbehåller sig rätten att sälja vidare delar av de uppgifter som de tar emot från dig till andra bolag, och då är det jätteviktigt att man läser igenom avtalet så att man vet vad man går med på, säger Erik Mattsson, juridisk rådgivare på Konsument Europa.

Ofta handlar det om namn, adress och e-postadresser men om bolaget är oseriöst kan även kreditkortsnummer föras vidare

Tips:

Företagens informationsskyldighet

Du har alltid rätt att säga dig nyhetsbrev och annan marknadsföring från företag. Enligt personuppgiftslagen har du också rätt att få veta vilken information som finns sparad om dig och även be att de raderar den om den inte stämmer. Ett företag är skyldigt att informera dig om att du har dessa rättigheter i samband med att det samlar in uppgifter från dig.

och det kan senare visa sig att du har tecknat ett abonnemang som du inte alls var medveten om eftersom du inte läste användaravtalet.

– Om man börjar läsa avtalet är det ofta så svåra saker att det för många är svårt att förstå vad det egentligen står. Därför låter många bli och tänker att det löser sig, varnar Erik Mattsson.

Ett exempel på luriga användaravtal är de bilvärderingsfirmor, främst från Baltikum, som under 2014 har börjat dyka upp på internet. I annonser, ofta på sociala medier,

erbjuder de sig att värdera din bil. Allt du behöver göra är att fylla i ett antal uppgifter och godkänna användaravtalet. Kostnadsfritt tror du – eftersom det först i användaravtalet står att tjänsten kostar runt 75 euro.

– I avtalsvillkoren står det att det kostar 75 euro, men för konsumenten har det inte framgått tillräckligt tydligt vad som ingår och vad det kostar. Men det innebär inte att konsumenten per automatik blir befriad från sitt kontrakt, förklarar Erik Mattsson.

Företaget bakom tjänsten har emellertid fått så många klagomål och negativ publicitet att det nu har justerat sin information och i dag tydligare anger kostnaden.

Marknadsundersökningar, tävlingar och provpaket

”Grattis! Du har vunnit en tävling och får därför ett par löparskor. Det enda du betalar är frakten. Och du som inte har vunnit kan också få ett par skor bara du först svarar på några frågor direkt på nätet.”

Den typen av oseriösa gåvor förekommer också på internet, och ofta via annonser i sociala medier. Elektronikprylar och skor är vanliga så kallade giveaways. Det enda du betalar är några tior i frakt. Men för att göra det måste du fylla i ditt kortnummer och godkänna avtalsvillkoren. Då godkänner du också att dina uppgifter

skickas vidare till ett annat företag som tillhandahåller en tjänst som inte alls är gratis och där du också går med på att teckna ett tidsbundet eller löpande abonnemangsavtal med dem, berättar Erik Mattsson.

Därefter börjar ditt konto debiteras på regelbunden basis, kanske 300 kronor i månaden. Du har nämligen slutit ett avtal med det här företaget som du inte ens kände till när du betalade frakten för dina skor. Men när du kontaktar dem så visar de att ni faktiskt har ett godkänt avtal.

Liknande exempel finns på företag som via internetannonser säljer billiga provpaket med till exempel hälso- och skönhetsprodukter. När du beställer produkten lämnar du ut ditt kreditkortsnummer och godkänner också villkoren att ingå ett löpande abonnemang med företaget. Avtalen kan vara svåra att ta sig ur eftersom företagen sällan går att nå via e-post eller telefon.

När du köper något över internet som är extra billigt eller om du vill tacka ja till en gratisprodukt ska du först fundera på om det verkligen är rimligt. För om du får produkten gratis så måste du betala på annat sätt.

– Det finns nästan alltid en hake och ofta innebär det att du har tecknat dig för något annat. För man kan inte bedriva näringsverksamhet genom att ge bort saker, säger Erik Mattsson på Konsument Europa. ►

Tips!

Kolla Trygg e-handel

Trygg e-handel har en lista över svenska seriösa e-handelsföretag, certifierade av Svensk Distanshandel, som uppfyller vissa krav och även följer Allmänna Reklamationsnämndens beslut vid tvister. Läs mer på www.tryggehandel.se

För många lurade konsumenter är problemet att det tar lång tid att få rätt mot oseriösa företag, även om man kan få hjälp av konsumentorganisationer. För även om man har lagstiftningen på sin sida så tar en rättssäker bedömning tid.

Skillnader mellan EU och icke-EU

Tänk också på att du inte betalar tull när du handlar från ett annat EU-land men att tullavgifter kan tillkomma när du handlar utanför EU. Det är din skyldig-

het att som konsument kontrollera det. Inom EU ska alltid totalpriset framgå men utanför EU är det inte säkert att det gör det. När du som privatperson nät-handlar inom EU har du 14 dagars ånger-rätt från det att du mottar varan. Det går inte att avtala bort i köpvillkoren. Om du behöver reklamera varan så ska det också vara gratis. Utöver de minimirättighe-ter som finns i EU är det upp till medlemsländerna själva att ha ännu starkare skydd. ●

Checklista!

När du vill e-handla säkrare

→ Företaget

Ta reda på fakta om företaget. Är företagets namn, gatuadress, e-postadress, telefonnummer samt det land där företaget finns, utsatta på webbplatsen?

→ Kundtjänst

Kontrollera att företaget har en fungerande hantering för frågor och klagomål. Seriösa företag har en kundtjänst som är lätt att få kontakt med och som lämnar tydlig information.

→ För bra för att vara sant?

Var alltid misstänksam mot extremt billiga erbjudanden eller mirakulöst bra produkter. Låter det för bra för att vara sant är det troligtvis det.

→ Information om produkten

Läs den information som ges om själva produkten och kontrollera, om du har beställt varan från

ett annat EU-land, att den kan användas i Sverige. Kontrollera även att garantin gäller i Sverige.

→ Är totalpriset angivet?

Är priset angivet inklusive porto och expeditiionsavgift? Slutsumman kan annars bli högre än vad du trodde. Vid köp utanför EU gäller andra regler än när du handlar inom EU.

→ Leveranstid

Kontrollera hur lång leveranstiden är. Detta är extra viktigt om du behöver produkten till ett särskilt tillfälle.

→ Hur hanteras dina personuppgifter?

Kontrollera att företaget har en personuppgiftspolicy. Läs personuppgiftspolicyn och bestäm dig först därefter om du vill lämna dina personuppgifter. Tänk på att göra ett aktivt val om du inte vill ha framtida direktreklam.

→ Tänk efter innan du lämnar ut ditt kortnummer

Lämna inte ut ditt kortnummer för andra ändamål än köp. Skicka inte heller kortnumret via e-post. Kom ihåg att du själv måste kontrollera dina kontoutdrag.

► → **Säkra kortbetalningar**

Många banker kan erbjuda säkra kortbetalningar på Internet. Kontakta din bank och fråga om de erbjuder denna tjänst.

→ **Betalning med kreditkort**

Betala med kreditkort. Då har du ett extra skydd, eftersom köpet omfattas av konsumentkreditlagen. Då kan du även vända dig till kortutgivaren om någonting skulle gå fel och företaget inte hjälper dig.

→ **Förskottsbetalning**

Om du betalar en vara i förskott, förlorar du ditt bästa påtryckningsmedel som konsument - att hålla inne betalningen vid sen leverans.

→ **Skriv ut och spara alla handlingar**

För att kunna bevisa vad du har beställt bör du alltid skriva ut och spara marknadsföringen, din beställning och den bekräftelse som företaget är skyldig att skicka dig.

→ **Ångerrätt**

Du bör kontrollera om du kan ångra dig och vilka kostnader du måste betala. Inom EU har du som privatperson ofta minst 14 dagars ångerrätt men det finns undantag för vissa typer av varor.

→ **Märkning av webbplatser (trustmarks)**

Viss e-handlare är anslutna till ett märkningssystem (trustmarks, tillitsmärkning) där handlaren förbinder sig att följa vissa regler.

→ **Lyssna på skvallret**

Sök och läs på olika nätforum om andra konsumenters uppfattningar om företaget.

→ **Undvik penningöverföringstjänster**

Dessa tjänster används oftast av familjer som vill föra över pengar till varandra, exempelvis via Western Union. Detta är riskabelt eftersom transaktionerna ofta inte går att spåra.

Källa: www.konsumenteuropa.se

Tips!

Nätbaserade betalningstjänster

Om det finns möjlighet, använd gärna betalningstjänster som Paypal eller Payson. Då har du ofta ett extra skydd i den händelse du inte får den vara eller tjänst du betalat för. I vissa fall dras inte pengar från ditt konto förrän varan är skickad.

Lär dig it-säkerhet för privatpersoner!

För att ge svar på vanliga frågor om it-säkerhet har succéförfattarna Linus Larsson och Daniel Goldberg skrivit "It-säkerhet för privatpersoner – en introduktion" som lär dig grunderna i hur du håller dig säker i den digitala världen. De bjuder på matnyttiga tips om enkla åtgärder för att hålla din uppkoppling, e-post, ditt Facebookkonto och dina bankuppgifter i säkrare förvar. Innehållet kräver inte särskilda förkunskaper. Internetguiden är kostnadsfri och du hittar den här: www.iis.se/guider

Viktigt!

Konsumentköplagen

I Sverige och EU är såväl lagen om distansavtal som konsumentköplagen tvingande. Det innebär att man inte kan avtala bort den lagstiftade konsumenträtten. Lagen gäller således över eventuella särskilda villkor i avtalet. Om du köper en tvättmaskin som inte fungerar vill du reklamera den. Även om du har godkänt villkor som reglerar att säljaren helt friskriver sig från fel och inte tänker ta ansvar för en trasig maskin så har du ändå rätt att få maskinen lagad om den innehåller ett fel. Det står nämligen i konsumentköplagen.

08

Sociala medier
– diskussionsforum

Användarvillkoren för att bli medlem i olika nätgemenskaper och delta i diskussionsforum är ofta mindre omfattande än dem som ska reglera programvaror och licenser. Här finns inga program som kan säljas vidare eller modifieras – alltså behöver avtalet inte reglera den delen. Ett kortare avtal är lättare att läsa. I mindre diskussionsforum handlar det i stället ofta om självklara regler, som att inte kränka någon eller publicera andra människors material utan att de har godkänt det. När du blir medlem lämnar du dock ofta information till företaget som står bakom sajten, information om dig själv, men ibland även om dina vänner, som företaget senare kan använda i såväl marknadsföringssyfte både gentemot dig och dina vänner. Detta varierar dock beroende på vilket forum det handlar om.

Reglerna för hur man får marknadsföra sig till barn och ungdomar – vilket enligt FN:s barnkonvention innebär alla under

18 år – är mycket restriktiva, något som blir tydligt till exempel på det diskussionsforum som finns för tidningen Kalle Anka, som ges ut av Egmont Kids Nordic. Där är målgruppen 7–14 år och inga uppgifter används i marknadsföringssyfte. Användaravtalet är dessutom skrivet på ett lättförståeligt språk.

Ett annat exempel är dejtingsajten Match.com som ägs av Meetic Group. Där ger du företaget rätt att återge och sprida information om bland annat personlig information, beskrivning, bilder, videor såväl på företagets webbplatser som via e-post samt "allmänt via alla typer av distributionsmedier, framför allt genom audiovisuell kommunikation (press, radio, analog och digital tv, kabel och satellit) eller elektronisk kommunikation (e-post, Internet) i hela världen under den tid som framgår av dessa Användarvillkor". Fundera på om du vill att din profil ska kunna spridas på det sättet. När du själv avsäger ►

Tips!

Testa själv

Det är lätt att kontrollera hur ett företag i reklamsyfte sprider dina kontaktuppgifter vidare. Genom att registrera en särskild e-postadress kan du få reklammejl till den – men kom ihåg att regelbundet se om det har kommit meddelande med information om ändrade villkor eller policyer. När du registrerar dig kan du också prova att stava ditt namn annorlunda än din folkbokföring. Lägg till en extra bokstav i slutet: Lindah, Johannah, Mikaelh och så vidare. Eller kasta om två bokstäver när du skriver din adress. Om du får e-post som inleds med ”Hej Lindah” eller snigelpost med felaktig stavning vet du från vilket eller vilka företag som uppgiften kan komma.

- dig ditt medlemskap tar Match visserligen bort din användarprofil men information i nyhetsbrev som tidigare har distribuerats kan du inte göra något åt.

Sociala nätverk

– Facebook, Twitter med flera

Många använder sig av sociala nätverk som Facebook, Twitter och LinkedIn såväl i datorn som i mobilen eller surfplattan.

För att göra det behöver du godkänna två användaravtal, dels det som gäller för att nyttja nätverket i datorn och dels det där du laddar hem det som app. Om du har Facebook på båda ställena så har du först godkänt deras villkor för att bli medlem och därefter även godkänt att appen ska kunna nå exempelvis din kontaktlista i telefonen. Detta gäller alla program som du även använder som appar. ●

09

Detta godkänner du när du installerar en app

En app är ett spel eller ett program som du laddar hem till din telefon eller surfplatta. Det finns appar för det mesta, till exempel träning, tv-tablåer, nummerupplysning och sportresultat.

Olika appar begär olika mycket åtkomst till din information. När du laddar hem en app och godkänner användaravtalet kan du se inom vilka olika behörighetsgrupper som appen behöver åtkomst för att kunna fungera. Det är inte säkert att den behöver åtkomst till allt som finns i din telefon och inte heller allt inom respektive behörighetsgrupp. Det är inte heller säkert att den kommer att använda allt den kan ta del av. Men du vet bara att appen kan komma åt informationen, inte vilken av den som verkligen används och inte heller på vilket sätt.

Olika appar behöver tillgång till olika information. Att bildpubliceringsprogrammet Instagram behöver tillgång till din mobilkamera är inget anmärkningsvärt.

Om appen inte kommer åt kameran kan du heller inte ladda upp bilder och då gör just den appen inte någon nytta i din telefon.

Men en del appar kan se dina bokmärken och din historik på webben samt läsa i ditt sociala flöde. De kan läsa dina kontakter och kalenderhändelser samt se vilka telefonnummer du har ringt eller vilka som har ringt dig. Appen har därmed möjlighet att kartlägga vem du är eftersom den ser vilka sidor du har surfat på och vilka vänner du på olika sätt har kontakt med. Den kan också via gps få reda på exakt var du befinner dig, en funktion som är bra om du laddar hem en karta med vägbeskrivning eller om du använder Apples tjänst Find my Iphone (Hitta iPhone), men kanske inte lika nödvändig när du till exempel twittrar.

Nu begär inte alla appar åtkomst till allt ovanstående, men som du ser finns det stora möjligheter för företagen att ta del av den information som finns i din

- telefon. Eftersom flera appar också vill ha tillåtelse att skicka sms och ringa samtal utan din medverkan kan du inte ha total kontroll över din telefon. Det ska dock sägas att Google och Apple regelbundet kontrollerar att apparna följer de policyer som bland annat reglerar att företagen inte får dela med sig av ditt personnummer, kreditkortsnummer eller bryta mot upphovsrätten och inte heller plantera virus eller skadlig programvara i din telefon. Någon garanti för att alla appar är ofarliga finns emellertid inte.

Exempel på hur en app använder din information

Vi ska titta närmare på en app. Hitta.se är ett företag som fungerar som en telefonkatalog på nätet. Där kan man söka fram såväl kartor som telefonnummer och adresser. Företaget har också en gratisapp som du kan ladda hem till din telefon. När någon ringer från ett nummer som inte finns i din telefons adressbok spårar appen det och du får i realtid information om vem som söker dig. Du kan därefter välja att spara numret i din adressbok.

Viktigt!

Automatiska uppdateringar

Varje gång en nedladdad app uppdateras i din telefon så har något i den ändrats. Det kan vara en bugg som har rättats till men också något i användaravtalet som har ändrats. Om du vill granska uppdateringarna så inaktiverar du funktionen automatisk uppdatering i telefonen. Då får du möjlighet att granska uppdateringen innan du godkänner den. Om appen behöver åtkomst till en behörighetsgrupp som du tidigare inte har behövt godkänna måste du godkänna uppdateringen även om du har angett att appen ska uppdateras automatiskt.

Att hitta.se behöver tillgång till din telefonbok och samtalslogg är i det här fallet helt naturligt. Hela idén bygger ju på att förse dig och din telefonbok med kontaktuppgifter som du ännu inte har. Det framgår däremot inte hur hitta.se själva använder den information som de behöver åtkomst till:

- *Identitet* – Använder konton på enheten och/eller profiluppgifter.
- *Kontakter/kalender* – Använder en eller flera: kalendrar, kontaktuppgifter.
- *Plats* – Använder enhetens plats.
- *Mobil* – Använder något eller några av följande: mobil, samtalslogg. Avgifter kan tillkomma.
- *Foton/media/filer* – Använder en eller flera av följande: filer på enheten, till exempel bilder, videor eller ljud, enhetens externa lagring.
- *Information om Wi-Fi-anslutning* – Tillåter att appen kommer åt information om Wi-Fi-nätverk, till exempel om Wi-Fi är aktiverat och namn på anslutna Wi-Fi-enheter.
- *Enhets-id och samtalsinformation* – Tillåter att appen får reda på telefonnumret och enhetens id, om ett samtal är aktivt och vilket det andra numret är som ansluts till samtalet.

Lär dig mer om olika sajters och appar villkor

The terms of service tracker är ett samarbete mellan tre organisationer:

- *EFF* – The Electronic Frontier Foundation; en organisation som bevakar integritet och rättigheter på internet.
- *Internet Society* – en organisation som arbetar för ett öppet internet.
- *Tos;dr* – Terms of service; didn't read; en organisation som arbetar för att människor ska kunna ta kontroll över vilken information de delar med sig av genom att godkänna användaravtal.

På sajten tosback.org listar de bland annat förändringar i större företags policyer – för tämligen ofta kan ett företag ändra sina användarvillkor utan att vara skyldiga att meddela dig förändringen, beroende på vad som står i användaravtalet. Tosback ger en bra överblick över vilka villkor och policyer som ändras och på vilket sätt. Därifrån länkar de också till tosdr.org där du på ett överskådligt sätt också kan se vilka fördelar och nackdelar de olika programmens användaravtal har. Bland annat är organisationen kritisk mot hur många företag får en evig ►

- rätt att använda ditt material. Tos;dr har också börjat betygsätta tjänsterna utifrån deras användarvillkor och hur de använder den information som de får tillgång till. De lyfter bland annat fram hur ditt upphovsrättskydd ser ut samt vilka företag som utan att meddela dig kan lämna vidare information om dig till myndigheter. Det är dock värt att notera att många länders lagar inte tillåter att företaget meddelar dig om de har lämnat ut information om dig till en myndighet. Detta eftersom en person som misstänks vara kriminell inte ska känna till att polisen spanar på hen. Det är således inte alltid upp till respektive företag att bestämma detta.

Såväl positiva som negativa exempel listas på sajten. Några av Tosdr:s kommentarer om sajter och spel:

Google

- Sparar dina sökningar och annan identifierbar information under en odefinierad tidsperiod. Kan använda ditt innehåll i all framtid.
- Kan spåra dig på andra webbplatser.
- Kan dela din personliga information med andra.
- Informerar dig inte om en myndighet begär ut information om dig.

Youtube

- Villkoren kan ändras när som helst utan att du får information om det.
- Kan radera ditt innehåll när som helst utan att förvarna.
- Upphovsrättslicensen är mer omfattande än nödvändigt.
- Juridiska invändningar måste göras inom ett år annars preskriberas de.
- Raderade videofilmer är inte raderade på riktigt.

Twitter

- Twitter raderar spårad data efter tio dagar.
- Upphovsrättslicensen är mer omfattande än nödvändigt.
- Små möjligheter för användarna att vara delaktiga när villkoren ändras.
- Öppenhet om förfrågningar som rör brottsbekämpning.

Facebook

- Upphovsrättslicensen är mer omfattande än nödvändigt.
- Spårar dig även på andra webbplatser
- Informerar dig inte om en myndighet begär ut information om dig
- Delar automatiskt din information med många andra parter
- Du har möjlighet att ge feedback på förändringar innan de träder i kraft.

Skype

- Du kan inte radera ditt konto
- Användarvillkoren kan ändras när som helst utan att de meddelar dig
- Informerar dig inte om en myndighet begär ut information om dig

Instagram

- Upphovsrättslicensen är mer omfattande än nödvändigt.
- Användarvillkoren kan ändras men de meddelar dig i förväg.

Dropbox

- Informerar dig om en myndighet begär ut information om dig.
- Öppenhet om förfrågningar som rör brottsbekämpning.
- Villkoren kan ändras när som helst men du blir informerad om förändringarna.

iCloud

- Kan radera dina filer, musik och meddelanden när som helst utan att meddela dig.

Tosdr tar också upp att många spelkonton, som till exempel Wordfeud och World of Warcraft, inte går att radera. ●

10

Exempel från samhället

Grundregeln är att aldrig dela med dig av information som du inte vill att andra ska få tillgång till. Men ofta är det inte så lätt. Hur mycket du vill delta i sociala medier och vilka appar du laddar ned kan du själv styra, och känns det inte bra går det att välja bort. Men det finns andra tillfällen när du har svårare att välja. Vi ska kika närmare på vilken information som några samhällsorganisationer behöver från dig och hur de uppger att de använder den.

Skolan

Allt fler skolor använder molntjänster och e-postprogram från till exempel Google eller Office 365. Det är praktiskt – lärare och elever når sina dokument från vilken dator som helst och skolan slipper problemet med att lagra dokument och e-post på en egen server. Men det finns också en risk med att förlägga lagringen externt. Leverantören av molntjänster och e-post får nämligen tillgång till den information

som finns i molnet, och det är därför viktigt att inte ge dem möjlighet att använda uppgifterna för eget bruk. Elever och lärare ska kunna känna sig trygga med att deras personuppgifter inte behandlas av molntjänstleverantören för egna syften och att uppgifterna raderas från molntjänstleverantörens servrar när de inte längre är nödvändiga att spara.

Molntjänstleverantörerna är ofta större globala företag. Deras tjänster är standardiserade och inte specifikt utvecklade för den enskilda kunden. Det gäller även deras avtal som sällan lämnar något utrymme för förhandling. Kunden får i stället snällt granska avtalen och försöka avgöra om villkoren överensstämmer med de krav som finns i personuppgiftslagen.

Datainspektionen har kritiserat skolor i bland annat Sollentuna, Salem och Malmö för att det i avtalen har funnits brister i bestämmelserna om hur molnleverantören behandlar personuppgifter. Avtalen ►

► har inte varit tillräckligt tydliga utan det har funnits utrymme för egna tolkningar av vad man kan göra med uppgifterna.

- Generellt sett är transparensen ganska låg. Man vet inte hur uppgifterna behandlas hos molnleverantören. Därför ställer vi höga krav på hur avtalen är formulerade. Man måste ha avtalsvillkor som är väldigt tydliga och begränsande så att det är klart och tydligt att leverantören inte kommer att behandla informationen för egna ändamål, förklarar Ingela Alverfors, jurist på Datainspektionen.

För det är just det som är problemet när tolkningsmöjligheterna blir för vida. Det är inte säkert att molnleverantören skulle använda uppgifterna för eget bruk, men så länge det inte finns något i avtalet som hindrar dem från det finns det alltid en risk.

- När man använder sig av den här typen av molntjänster måste man räkna med att man inte längre har total kontroll över uppgifterna, och det är därför man måste vara väldigt noggrann. Man måste vara helt på det klara med vad som kommer att hända med personuppgifterna, säger Ingela Alverfors.

Begreppet ”personuppgifter” innebär inte bara namn, adress och personnummer utan all information som man kan koppla till den enskilda personen. Skolelever som skriver

uppsats om sommarlov, vänner och intressen lämnar ut mer information än bara sitt namn till molnet. Och med ett otydligt avtal skulle leverantören kunna ha rätt att skanna dokumenten i jakt på mer information om varje person, kanske nyckelord som kan ligga till grund för framtida reklam.

- Man vet förstås inte om leverantörerna verkligen skulle göra det, men om man skulle tolka utifrån ett otydligt avtal så skulle de potentiellt sett kunna göra det. Som kund får man ju inte heller mycket information om vad de tänker göra med mina personuppgifter.

Personuppgiftslagen kommer ursprungligen från ett EU-direktiv. Det innebär att alla medlemsstater i EU är skyldiga att tillämpa samma lagstiftning utifrån direktivet, och samtliga medlemsländer har således någon form av personuppgiftslag motsvarande den som vi har i Sverige. Så länge personuppgifterna finns inom EU har de alltså i stort sett samma skydd, men så fort man skickar uppgifterna till företag som är baserade utanför EU är det viktigt att se till att det företaget har ett adekvat skydd för personuppgifter. Man bör veta vilka underleverantörer som företaget använder och även se till att det finns avtal som kan garantera att uppgifterna också är skyddade om de hamnar i exempelvis USA.

Tips!

Skydda personuppgifter utanför EU

I USA kan företag ansluta sig till Safe Harbor som är ett slags självcertifiering där man får intyga att företaget uppfyller EU:s dataskyddskrav. EU har också tagit fram standardavtalsklausuler för företag som tecknar avtal utanför EU. Klausulerna innebär att man åtar sig att skydda personuppgifter utifrån EU-direktivet. Läs mer på: <https://safeharbor.export.gov/list.aspx>

Källskydd och känslig information

I Sverige står det i grundlagen att du ska kunna berätta om händelser för en journalist utan att hen röjer din identitet, så kallat källskydd. Det innebär att de noteringar journalisten gör som kan härröras till dig måste förvaras på ett så säkert sätt att de inte riskerar att bli offentliga. En redaktion som använder molntjänster måste således vara medveten om att det finns en, i alla fall teoretisk, möjlig-

het att leverantören läser deras filer och även sparar de gps-koordinater som bäddas in i bilder. Det är viktigt för en journalist eller fotograf att vara medveten om ifall man har tagit bilder på en plats som specifikt relaterar till en person vars identitet inte får röjas även om man bara har tänkt visa miljön och inte personen på bilden. Även den som använder en app för att banta ett känsligt samtal måste vara medveten om att samtalet kan komma att lagras på en server som man själv inte rör över. Detta gäller inte bara journalistisk verksamhet utan även yrkesgrupper som jurister och psykologer måste vara noga med hur de sparar information om sina kunder. Det finns en mängd olika molntjänster och man kanske inte funderar så noga när man använder exempelvis Projectplace eller Dropbox. Men det är faktiskt så att man lagrar sin information hos någon annan som kan ha åtkomst till den.

Tidningen Journalisten, officiell medlemstidning för Svenska Journalistförbundet, berättar den 27 mars 2014 om en händelse i USA när Microsoft gått igenom en bloggares hotmailkonto (webbmejl) i jakt på upplysningar om läckt information kring operativsystemet Windows 8. Enligt Journalisten har Microsoft sagt till tid-

- ningen Computer Sweden att man ”förbehåller sig rätten att läsa kundernas e-post även i Sverige ’i syfte att skydda företaget’, utan att gå via domstol”. Detta finns faktiskt reglerat i företagets finstilta användningsvillkor: ”Vi kan också bereda oss åtkomst till och använda din information och ditt innehåll när vi får kännedom om brott mot avtalet för Microsoft-tjänster.”

Bank-ID och e-legitimation

Tiden när vi gick in på ett bankkontor för att betala en räkning är förbi och de flesta gör i dag sina bankärenden hemifrån. För att kunna sköta din ekonomi från din da-

tor behöver du någon form av e-legitimation. Den vanligaste heter Bank-ID och tillhandahålls av flera olika banker. Ungefär 6 miljoner människor använder Bank-ID och gör tillsammans över 500 miljoner inloggningar varje år. Liknande lösningar med andra namn finns också. Flera myndigheter och organisationer har också utvecklat tjänster som du själv kan utföra direkt över nätet. Genom att tjänsterna är tillgängliga dygnet runt, och utan kö, förklarar det både din och myndighetens tillvaro. Skatteverket och Försäkringskassan är exempel på myndigheter som tillhandahåller den typen av tjänster, till exempel

Tips!

Viktig guide om källskydd

.SE har i samarbete Svenska Journalistförbundet givit ut Internetguiden ”Digitalt Källskydd – en introduktion” av Fredrik Laurin, Petra Jankov Picha, Anders Thoreson och Sus Andersson. Skriften mycket intressant och viktig läsning för dig som är verksam inom media. Guiden är finns att läsa här: <https://www.iis.se/guider>

när du ska deklarerar eller ansöka om föräldrapenning. Även flera kommuner har tjänster för till exempel skolval som du enkelt kan utföra när det passar dig. Men för att kunna göra det behöver du alltså kunna legitimerar dig med din e-legitimation.

För att kunna använda Bank-ID kan det hända att du, beroende på vilken bank du har, måste samtycka till att man framställer rapporter och logguppgifter samt gör sammanställningar som avser användandet av tjänsten. Den typen av villkor finns inte hos de e-legitimationer som utfärdas av Nordea och Telia.

”Med registrering menas lagring, bearbetning, ändring och användning av uppgifterna oavsett media. Rapporter kan vara i pappersform, datafil eller annat medium”, står det i Skandiabankens användaravtal för Bank-ID. Men Johan Eriksson, vd på Finansiell ID-teknik som tillhandahåller Bank-ID, förklarar att inga rapporter samlas in centralt och att alla transaktioner som görs är skyddade:

- Vi kan inte se, och sparar inte, vad användaren skriver under i transaktioner och ingen statistik tas fram på personer eller grupper av personer, säger han.

- Dock är vi skyldiga att logga att en transaktion har gjorts men det tas endast fram i samband med säkerhetsutredning-

ar under mycket strikta rutiner vid misstanke om att lagar inte följs. Men vi ser aldrig vad en användare gör.

Om du har ett Bank-ID kan du också använda e-tjänsten Mina vårdkontakter. Det är en tjänst som tillhandahålls av Vårdguiden och Sveriges landsting. Där kan du enkelt boka en läkartid eller kontakta din vårdcentral. På minavardkontakter.se uppger man att inloggningen är säker:

”De uppgifter som skickas via Mina vårdkontakter innehåller personlig information och därför har stor vikt lagts vid att skydda uppgifterna. Det innebär att ingen ska kunna ”avlyssna” eller ta del av den information som skickas. Ingen information sparas heller i de persondatorer som används för kommunikationen. Uppgifterna behandlas som journaluppgifter och skyddas enligt patientdatalagen och offentlighets- och sekretesslagen.” Det är naturligt att fundera över om din bank, som alltså har utfärdat din e-legitimation, kan se hur ofta jag har loggat in på Vårdguiden, men Johan Eriksson menar att så inte är fallet.

- Nej, det kan de inte. Det finns ingen möjlighet för dem att titta på information på enskilda personer. De ser bara totalt antal transaktioner som alla deras kunder har gjort vilket används som faktureringsunderlag, säger han.

► **Via mobilen**

Vissa banker tillhandahåller också någon form av inloggning via telefonen, antingen en app eller också Mobilt Bank-ID. I båda fallen innebär det att användarna ska kunna utföra sina bankärenden när som helst och vid vilken dator som helst. Datainspektionen har tidigare kritiserat tre utfärdare av bankappar för att de använt fasta lösenord i apparna, något som kan ge brister i säkerheten.

– Via bankernas appar går det att se lån men också betalningar och andra transaktioner som genomförts på en kunds konton. Det gör det möjligt att kartlägga personens förehavanden i detalj, sa Datainspektionens it-säkerhetsspecialist Adolf Slama i ett pressmeddelande i samband med en granskning 2012. Därför är säkerheten extremt viktig. Man måste vara helt säker på att det är rätt person som loggar in. Engångslösenord och att bankkunden kopplar appen till en specifik smartphone i kombination med en pin-kod ger högre säkerhet.

Spelbolag

Flera spelbolag tillhandahåller spel över internet. Såväl Svenska Spel, som ägs av svenska staten, som fristående aktörer erbjuder olika typer av onlinespel. För att kunna spela om pengar över nätet

behöver du först registrera ett konto. I samband med det lämnar du ut vissa personuppgifter och godkänner också spelföretagets användaravtal.

Spelföretagen behöver din personinformation för att kunna administrera vinster – vet man inte vem som har spelat och vunnit kan man heller inte betala ut några pengar – och marknadsföra sina spel men även för att kontinuerligt motverka bland annat bedrägerier och penningtvätt.

Statligt ägda Svenska Spel uppger att dina uppgifter också används för ”statistiska ändamål, för forskningsändamål och i syfte att motverka problem med överdrivet spelande och för att ta tillvara andra sociala skyddshänsyn”. Personuppgifterna kan också användas för att motverka problem med överdrivet spelande genom att Svenska Spel kan ”mäta förändringar i och riskklassificera Spelkorts kundens spelande samt prognostisera Spelkorts kundens framtida spelbeteende. Syftet är att hjälpa Spelkorts kunden att ha kontroll på sitt spelande och att vara medveten om eventuella risker för problem med överdrivet spelande.” Du godkänner också att uppgifterna sedan de har avidentifierats får lämnas ut till forskare. Svenska Spel behöver således inte fråga dig om lov inför ett specifikt

projekt utan alla som har ett spelkonto registrerat kan hamna i en urvalsgrupp.

Många fristående nätkasinon är registrerade på Malta och följer således maltesisk lag, och som vi har varit inne på tidigare har Malta som EU-land regler om hur man hanterar personuppgifter. Matti Metsola, jurist på Mr Green, förklarar via e-post vikten av att välja licensierade spelsajter, just för att vara säker på att personuppgifterna skyddas.

”Vi regleras av Lotteries and Gaming Authority på Malta, som är EU:s största jurisdiktion för onlinespel, och vi omfattas av de höga krav på dataskydd som fastställts av EU:s regelverk om skydd av personuppgifter”.

I Mr Greens användaravtal finns det emellertid en punkt som reglerar att eftersom deras ”affärspartners eller leverantörer kan ansvara för vissa delar av den allmänna funktionen eller driften av Webbplatsen, kan personuppgifter komma att avslöjas för dem”. Hur de i sin tur hanterar personuppgifter framgår inte av avtalet men Matti Metsola menar att man lägger stor vikt vid underleverantörernas rykte och förmåga att uppfylla de rättsliga krav som ställs. Även i kontraktet skriver man oftast in en klausul om konfidentiell information.

”En sådan klausul kräver normalt att vår leverantör inte avslöjar konfidentiell

information, såsom kundens personliga information. Jag vill också påpeka att avtalet i sig är bara en liten del av den totala processen när vi väljer leverantörer. Vi lägger stor vikt vid deras rykte och förmåga att uppfylla alla rättsliga krav, och engagemang för dataskyddsskyldigheter är en absolut förutsättning”.

Om du väljer att avsluta ditt konto hos ett spelbolag ska du vara medveten om att lagen kräver att nätkasinot sparar informationen i fem år innan den får raderas. ●

II

Facebook

Facebook är ett socialt nätverk med över 1 miljard användare världen över. Här kan du hålla kontakt med släkt och vänner, publicera bilder och berätta om ditt liv. I Sverige använder ungefär 68 procent av landets internetanvändare Facebook, enligt siffror från .SE.

Du kan själv välja vilka som ska se det du publicerar på Facebook. Förenklat kan man säga att antingen visar du din information endast för dem som du har godkänt att vara vän med eller också gör du informationen helt offentlig. Det innebär att vem som helst kan se den, oavsett om du känner personen eller ej. Du kan välja mellan att göra all information offentlig eller låta delar av den vara privat. Facebook uppger att de därutöver behandlar följande information som offentlig: Ditt namn, dina profilbilder, omslagsbilder, ditt kön, dina nätverk, ditt användarnamn och användar-ID.

Facebook är till för att dela information om dig själv med dina nätverk, men

ju mindre information som du lämnar om till exempel utbildning, arbete och intressen desto mindre information om dig kan programmet snappa upp. För allt som du väljer att dela på Facebook – till exempel en statusuppdatering, ett uppladdat foto eller om du kommenterar en väns inlägg – är också information om dig och dina vanor som lagras av Facebook. Informationen används bland annat för att tipsa dig om personer som du kanske känner, om grupper du kanske vill gå med i och om spel som dina vänner spelar. Informationen används också för att anpassa annonser till dig utifrån din ålder och dina intressen.

Såvida du inte har godkänt annat så lämnar Facebook inte information om dig vidare till annonsörer. Däremot hjälper de annonsörerna att rikta annonserna till rätt målgrupp. Målgruppen definieras utifrån till exempel ålder, intressen och nyckelord i dina statusuppdateringar. Om du har angivit löpning som ett intresse och även ►

- skriver statusuppdateringar som innehåller ordet löpning kommer du sannolikt att filtreras in i den målgrupp som får annonser från till exempel motionslopp eller sportbutiker. Facebook skriver: "I syfte att skapa en mer anpassad upplevelse kan vi komma att använda all information vi får om dig för att leverera annonser vars innehåll vi tror kan vara relevant för dig."

Facebook använder sig (liksom Google Ads) bland annat av ett system där annonsören betalar en liten summa för varje klick på annonsen. Därför ligger det även i Facebooks intresse att annonserna riktas till rätt målgrupp. Din information hjälper dem med det. Förutom den information du själv väljer att dela med dig av uppger Facebook att man även får information om dig från dina vänner, exempelvis när de laddar upp dina kontaktuppgifter, publicerar ett foto av dig, taggar dig i ett foto, en statusuppdatering eller på en plats, alternativt lägger till dig i en grupp.

Du bidrar till forskningen på Facebook

Sommaren 2014 framkom att Facebook i början av 2012 hade gjort en undersökning på nästan 690 000 användare i flera olika länder utan deras vetskap. Syftet med undersökningen var att ta reda på hur människor reagerar på positiva respektive

negativa kommentarer. Under en vecka fick försökspersonerna se antingen övervägande positiva eller övervägande negativa kommentarer i sitt flöde på Facebook. Statusuppdateringar som inte överensstämde med respektive kategori sållades bort. Resultatet visade att tonen i statusuppdateringarna smittade: de som såg positiva kommentarer skrev också själva mer positiva inlägg, berättar bland annat Dagens Nyheter. Resultatet i sig är förvisso intressant men det går att diskutera det i etiska i att utan sin vetskap delta i en sådan studie även om inga resultat gick att spåra till någon av deltagarna personligen. Den här typen av undersökning är emellertid en av de saker du godkänner att delta i utan att särskilt bli tillfrågad när du använder Facebook. I företagets policy uppger man nämligen att informationen om dig kan användas "för interna åtgärder, däribland felsökning, dataanalys, testning, forskning, utveckling och tjänsteförbättring". Du vet inte om du används i ett liknande projekt som kanske pågår just nu.

Applikationer via Facebook

På Facebook kan du installera olika appar, till exempel träningsprogram och spel. Det är emellertid inte Facebook utan det företag som tillhandahåller applikationen

Tips!

Så får Facebook information om dig

Varje gång du använder Facebook tar de emot information om dig. Det registreras "när du tittar på någons tidslinje, skickar eller tar emot ett meddelande, söker efter en vän eller en sida, klickar på, visar eller på annat sätt interagerar med saker, använder en av Facebooks mobila applikationer eller gör köp via Facebook."

Om du publicerar foton eller filmklipp ger du Facebook ytterligare information, som till exempel tid, datum och plats för när du tog fotot.

som i så fall reglerar användarvillkoren. Facebook har visserligen en policy för hur applikationerna hanteras, men till exempel hur den information som du ger applikationen tillgång till används regleras alltså av respektive företag och inte av Facebook. Därför behöver du läsa igenom varje specifikt användaravtal varje gång du vill godkänna en applikation.

Ett exempel på applikation är Travel Map, en applikation som du kan publicera på din tidslinje på Facebook. Där kan du

fylla i vilka länder du har besökt. Resultatet visas i form av en karta som du kan publicera och dela med dig av på din tidslinje. Det är ett roligt och pedagogiskt sätt att visa dina vänner var du har varit. Eftersom du själv manuellt fyller i vilka länder som ska visas borde applikationen inte behöva någon annan information än vilken tidslinje den ska publiceras på – vilket borde vara självklart med tanke på att du är inloggad.

Men för att kunna använda TravelMap behöver du ge applikationen tillgång till: ►

- → Din allmänna information, alltså bland annat dina profilbilder, ditt kön och dina nätverk.
- Din e-postadress.
- Din profilinformation: beskrivning, aktiviteter, födelsedag, utbildningar, grupper, hemort, intressen, gilla-markeringar, plats, relationsstatus, relationsdetaljer, religion, politisk åsikt, webbplats och arbetsplatser – allt utifrån vad du har valt att själv ange i din profil.
- Dina händelser: evenemang, anteckningar, foton, statusuppdateringar och filmklipp.
- Vänners profilinformation: beskrivningar, aktiviteter, födelsedagar, utbildningar, grupper, hemorter, intressen, gilla-markeringar, platser, relationsstatusar, relationsdetaljer, religion, politisk åsikt, webbplatser och arbetsplatser.
- Händelser som delas med dig: evenemang, anteckningar, foton, statusuppdateringar och filmklipp.

Varför ett program som ska visa vilka länder du har besökt också behöver veta vad du och dina vänner har för intressen, utbildning och relationsstatus framgår inte riktigt.

Ett annat exempel är Wrapp, en app där du regelbundet kan ge dina vänner pre-

sentkort i butiker som Adlibris och Clas Ohlson – och förhoppningsvis även få några i retur. För dig och dina vänner är det gratis, åtminstone sett till reda pengar. Du registrerar antingen en e-postadress eller loggar in via Facebook. För att kunna ge dina vänner presenter via Wrapp behöver du först hitta dem, och det gör Wrapp genom att läsa in din vänlista från Facebook. Genom att logga in på Wrapp godkänner du att appen får tillgång till ditt sociala nätverk. Det inkluderar bland annat din profilinformation och profilbild, vänner och sekretessinställningar. Du tillåter också Wrapp att skapa och publicera information om vad du har gjort på Wrapp i ditt nyhetsflöde och tidslinje. Denna grundinställning kan du dock ändra vid ett senare tillfälle. Wrapp uppger att de använder informationen om dig bland annat för att kunna marknadsföra sina erbjudanden, men att informationen är avidentifierad om den lämnas vidare till deras samarbetspartners.

Tester på Facebook

Vilket djur är du? Vem ska du bli sambo med och vilken färg är du? De tester som cirkulerar på Facebook och som du och dina vänner kanske redan har gjort kan verka som ett oskyldigt och roligt tidsfördriv. Genom att svara på några enkla

frågor får du fram ett resultat som du sedan kan dela med dina vänner och locka fler att göra testet. Men när du gör testet godkänner du också att företaget som ligger bakom det får tillgång till din profil på Facebook samt uppgifter om dina vänner. I praktiken godkänner du också att företaget kan få tillgång till privata meddelanden som du har skickat över Facebook.

Ett av de företag som tillhandahåller den typen av tester är Tysklandsbaserade Social Sweethearts. På sin hemsida uppger de att över 35 miljoner användare världen över har gjort deras tester eller använt deras appar. Således en guldgruva för en annonsör som vill sprida sitt reklambudskap. Om du loggar in på ett test via Facebook kommer företaget att få tillgång till din e-post, din offentliga profil, din vänlista samt vilka sidor och inlägg som du har gillat. Men det går också att skapa ett konto med din e-post och då sparas i stället din adress och din e-postadress. Företaget använder informationen bland annat i reklamsyfte.

Men du kan också göra tester utan att resultatet per automatik publiceras på din profilsida. Facebook uppger att:

”Webbplatser och mobilapplikationer som använder Facebook-inloggning måste nu fråga om tillåtelse separat för att:

→ Få åtkomst till din profilinformation för att logga in eller registrera sig

→ Dela aktiviteter tillbaka till Facebook

Samma princip gäller när du spelar ett spel via Facebook, till exempel Candy Crush Saga eller Farmville. För att spelet ska fungera finns det egentligen ingen anledning för det att få tillgång till vilka som är dina vänner. Ändå lämnar du ofta ut följande information när du klickar på ”spela nu”:

→ Din allmänna information (Inkluderar ditt namn, din profilbild, kön, användar-ID, vänlista och annan information du gjort offentlig)

→ Om dig

→ Dina gilla-markeringar

Facebookinloggning

På många forum eller e-handelswebbplatser kan du logga in eller skapa användarkonto via Facebook. Det är ett enkelt sätt att inte behöva skapa ett separat användarkonto och behöva hålla reda på fler lösenord än nödvändigt. Och om du vill kan du också lättare dela sajtens info på nätet. Men det betyder också att forumet får ta del av viss information om dig. På communityn Familjeliv.se, en sajt för främst föräldrar som vill ge varandra tips och råd om allt som händer i vardagen, får du upp följande information om du vill skapa ett konto via Facebook: ►

Tips!

Stäng av apparna

Om du vill blockera applikationer från att få åtkomst till information om dig när dina vänner och andra använder dem måste du stänga av alla plattformsapplikationer. Då kan du inte längre använda några Facebookintegrerade spel, appar eller Facebookintegrerade webbplatser från externt företag, till exempel automatisk publicering av din blogg i ditt nyhetsflöde. Enligt Facebooks regelverk måste webbplatsen/applikationen ta bort information om dig om du ber om det. Du inaktiverar direktanpassning under "Inställningar" och "Applikationer".

- "FamiljeLiv.se kommer att få följande information: din offentliga profil, vänlista och e-postadress." Att företaget får tillgång till din vänlista innebär alltså att även dina vänner involveras i det användaravtal som du godkänner, antingen de vill eller inte. Informationen går dock att ta bort genom att själv stänga av applikationsanvändningen.

Oklar information

Sambotestet lanserades på Facebook under 2013. Där kunde du testa vem av dina Facebookvänner som du bäst passar att bo ihop med och var ni skulle bo. För att göra detta var du tvungen att ge testet tillgång till din profil på Facebook – annars gick det ju inte att matcha dig mot dina vän-

ner. Testet blev snabbt en succé, både för alla som gjorde och uppskattade det och för Fastighetsbyrån som låg bakom testet. Nu fick man nämligen tillgång till flera hundratusen profiler på Facebook och dessutom uppgifter om deras vänner. Just detta framgår inte vid en första anblick av Fastighetsbyråns text:

"Vi kikar närmare på din Facebookprofil och matchar den mot dina vänners. Se vem av dem som du bäst passar att bo ihop med och var ni ska bo. Du bestämmer själv om du vill att din blivande sambo ska veta att du gjort testet. Inget läggs ut på Facebook utan att vi frågar först. Såklart." Att du i och med testet godkänner att de får tillgång till information, står inte riktigt lika tydligt. ●

12

Om du vill ta bort din information

Är du osäker på vilken information som företagen har om dig? Fråga dem! Enligt personuppgiftslagen har du rätt att en gång om året få veta vad det står om dig i deras register. Om uppgifterna är felaktiga kan du be att få dem rättade, och du kan också begära att de inte använder dem för direkt marknadsföring. Som vi nämnt tidigare så erkänner Facebook och Google emellertid inte fullt ut att deras tjänster styrs av europeiska regler om personuppgiftsbehandling. Det menar dock de europeiska datainspektionerna som driver olika ärenden mot företagen.

Vill du ta bort informationen? Många företag raderar information om dig först när du avslutar ditt användarkonto. Kolla i användaravtalet vad som gäller. Vissa konton, till exempel spelappen Wordfeud, bloggverktyget Wordpress och kommunikationsverktyget Skype, kan inte raderas.

Om dina vänner har deltagit i tester, spel eller liknande på Facebook, och där-

med givit applikationerna tillgång även till ditt namn, kan du alltid kontakta dem som står bakom applikationen och be att informationen om dig tas bort. Det är de skyldiga att göra enligt Facebooks regelverk. För att förhindra att liknande händer i framtiden kan du stänga av samtliga applikationer. Se föregående kapitel. ●

Checklista!

Innan du godkänner ett användaravtal

Stäm av mot följande punkter innan du godkänner ett användaravtal. Information om upphovsrätt samt hur företaget kommer att använda dina personuppgifter och övrig information hittar du ofta under flikar som till exempel sekretess, privacy policy eller om oss. Förhållandevis ofta når du den informationen från webbplatsens sidfot snarare än en egen flik, men det varierar.

Ju mer du vet om ett företag desto lättare kan du bedöma om det är trovärdigt. Ett oseriöst företag kan ha bra villkor men ändå välja att strunta i dem. Därefter är huvudfrågan om avtalet är rimligt. Svaret får du genom att checka av användarvillkoren mot följande punkter:

- Vilken information om mig själv lämnar jag ut?
- Hur används den informationen?
- Finns det en policy för vilka på företaget som kan se informationen?
- Kommer företaget att lämna mina uppgifter vidare till andra företag? Till relevanta företag eller till annonsörer?
- Finns det en särskild kryssruta för till exempel nyhetsbrev som jag kan kryssa ur?
- Vad händer med material som bilder, filmer eller egenkomponerad musik som jag laddar upp? Kan företaget använda det fritt?
- Kan jag avsluta mitt konto? Vad händer då med den information som finns om mig?
- Vad händer med informationen om mig ifall företaget säljs?
- Behöver jag lämna ut mitt kreditkortsnummer?
- Förbinder jag mig till något?

13

Källor

Användarvillkor

Villkoren och användaravtalen som i huvudsak varit arbetsmaterial i den här guiden är hämtade från följande företag och organisationer under perioden juni–september 2014. Villkoren kan därefter ha ändrats.

- Adlibris
- Apple
- Bank-ID/Skandiabanken
- Dropbox
- Egmont
- Facebook
- Familjeliv.se
- Google.se
- Hitta.se
- Itunes
- LinkedIn
- Microsoft Hotmail
- Match.com
- Mr Green
- Social Sweethearts
- Svenska Spel
- Viktväktarna
- Wrapp
- Zalando

I4 Länkar

Användarvillkor

Tosback.org

Tosdr.org

Personuppgiftslagen

<http://www.datainspektionen.se/lagar-och-regler/personuppgiftslagen/>

Dataskydd

dataskydd.net

Dataskyddsförordningen

http://ec.europa.eu/justice/data-protection/index_en.htm

E-handel och molntjänster

www.tryggehandel.se

www.konsumenteuropa.se

<https://safeharbor.export.gov/list.aspx>

<http://www.datainspektionen.se/lagar-och-regler/personuppgiftslagen/skolor/molntjanster-i-skolan/>

Marknadsföring

<http://www.konsumentverket.se/Global/Konsumentverket.se/Beställa%20och%20ladda%20ner/Vägledningar/Dokument/vagledning-om-marknadsforing-riktad-till-barn-och-unga.pdf>

Artiklar

Dagen – <http://www.dagen.se/nyheter/7-500-danskar-har-salt-sin-sjal/>

Datainspektionen

– <http://www.datainspektionen.se/press/nyheter/2013/oprovad-teknik-i-bankapp-ger-inte-tillracklig-sakerhet/>

DN – <http://www.dn.se/ekonomi/facebook-manipulerade-689003-anvandare/>

Expressen – <http://www.expressen.se/nyheter/facebook-testet-dammsuger-konton/>

Journalisten – <http://www.journalisten.se/nyheter/microsoft-bryter-kallskyddet>

Läs på nätet redan idag

På Internetguidernas webbplats hittar du presentationer av alla publikationer. Du kan läsa dem direkt på webben eller ladda ner pdf-versioner. Det finns guider för dig som vill lära dig mer om webbpublicering, nätets infrastruktur, upphovsrätt, integritet, yttrandefrihet, e-handel, omvärldsbevakning, barn och unga på internet, statistik och mycket mer. www.iis.se/guider

It-säkerhet för privatpersoner – en introduktion

Av Daniel Goldberg och Linus Larsson

Vecka efter vecka fylls löpsedlarna av nyheter om stulna lösenord och manipulerade bankomater. Varningsbrev från bankerna om skadlig kod och bedrägeriförsök via internet hör till vardagen. Kapade Facebook- och Twitterkonton likaså. För att ge svar på vanliga frågor om it-säkerhet har succéförfattarna Linus Larsson och Daniel Goldberg skrivit den här guiden som lär dig grunderna i hur man håller sig säker i den digitala världen. De bjuder på matnyttiga tips om enkla åtgärder för att hålla din uppkoppling, e-post, ditt Facebookkonto och dina bankuppgifter i säkrare förvar. Innehållet kräver inte särskilda förkunskaper.

Källkritik på internet

Av Kristina Alexanderson

En kritisk hållning till innehållet på internet borde vara en del av allas digitala vardag. Men för att kunna värdera trovärdigheten hos informationen på nätet behövs verktyg och även grundläggande kunskaper om hur webben fungerar. Oavsett om du gör research för ett skolarbete, surfar för nöjes skull eller arbetar med informationsinhämtning finns det metoder att tillgå i sökandet efter fakta och sanningar på nätet. Guiden tar upp allt från traditionell källkritik till hur du spårar upp nättjänsters geografiska hemvist.

 #internetmuseum

Internetmuseum

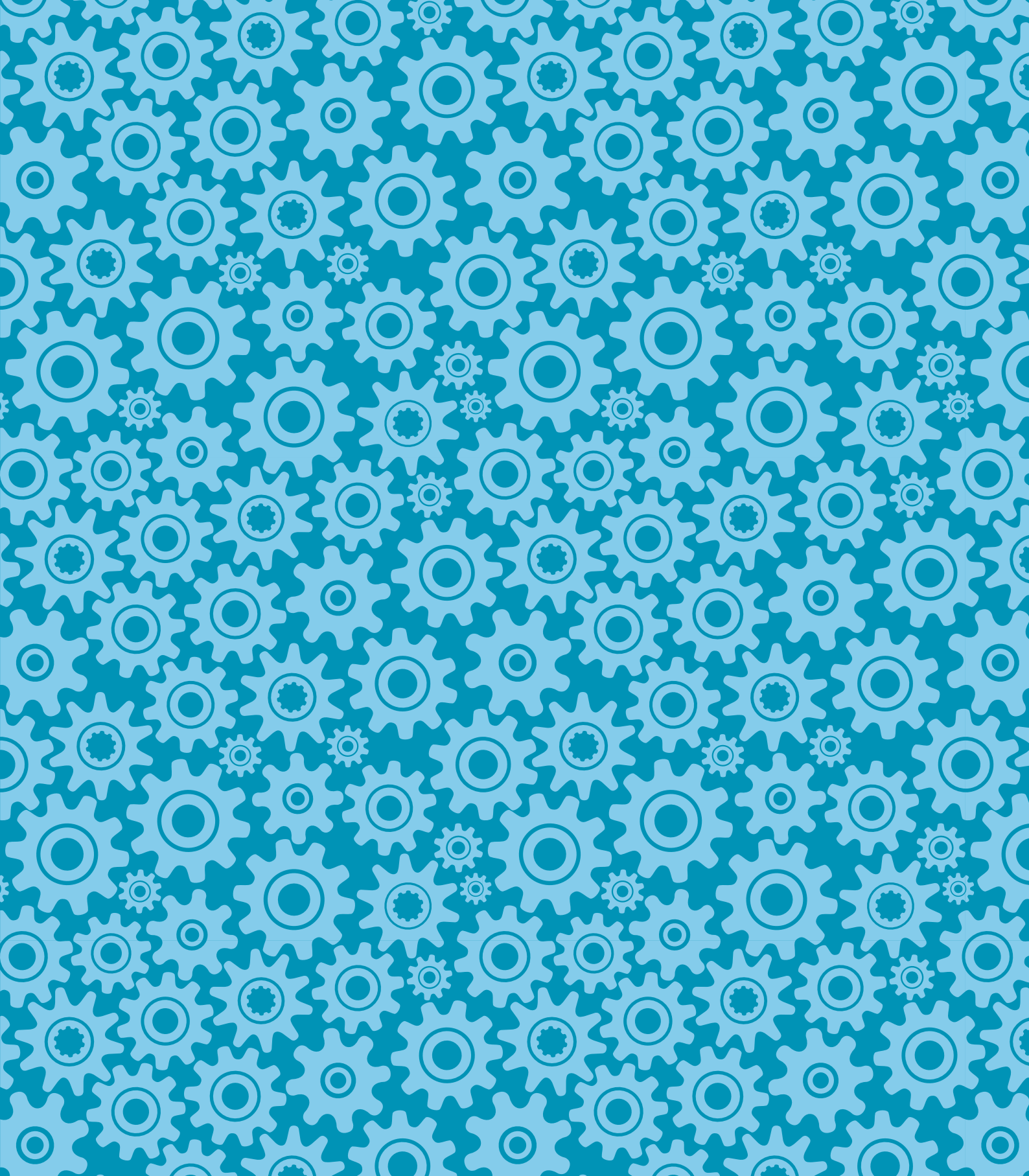
Välkommen till .SE:s Internetmuseum! Här tar vi dig med på en resa genom den svenska internethistorien. Vilka var pionjärerna? Vad har vi älskat, hatat och skrattat åt. Hur blev Sverige ett av världens mest digitalt utvecklade länder? Kort och gott... hur kom vi hit?

www.internetmuseum.se

Varje ny .se-adress bidrar till utvecklingen av internet

.SE (Stiftelsen för internetinfrastruktur) ansvarar för internets svenska toppdomän och administrerar registreringen av domännamn under .se. Överskottet från registreringsavgifterna för domännamn investeras i internetutveckling som gagnar alla internetanvändare, bland annat den här Internetguiden!

.SE (Stiftelsen för internetinfrastruktur) vill på olika sätt främja en positiv utveckling av internet i Sverige. En av våra viktigaste målsättningar är att alla ska kunna ta tillvara på nätets möjligheter. Därför publicerar vi lärorika Internetguider inom olika spännande ämnen. Det finns praktiska guider för dig som vill börja blogga, teknikguider för dig som undrar hur mejlen du skickar når fram till rätt mottagare och guider som förklarar vem som egentligen bestämmer på nätet.

.SE:s Internetguider är gratis. Beställ eller läs dem online: www.iis.se/guider

.SE (Stiftelsen för Internetinfrastruktur)
Box 7399, 103 91 Stockholm
Tel 08-452 35 00, Fax 08-452 35 02
Org. nr 802405-0190, www.iis.se

ISBN 978-91-87437-19-9

.se
Vi driver Internet framåt

